

BESLUT

Datum
2026-01-28

Dnr
1373-2025

Sid
1 (5)

Justitieombudsmannen
Katarina Pahlsson

Än en gång om mathållningen inom Kriminalvården, och särskilt vid häktet Berga

Bakgrund och initiativ

Vid en inspektion av häktet Berga i april 2024 (dnr O 7-2024) framförde flera intagna klagomål på maten, bl.a. att de fick för små portioner och för lite mejeriprodukter. Därefter skickade jag vid två tillfällen ett flertal anmälningar angående maten på häktet Berga dit för kännedom (se mina avskrivningsbeslut den 14 juni 2024, dnr 2710-2024 m.fl., och den 28 augusti 2024, dnr 6770-2024 m.fl.). Anmälningarna innehöll likartade uppgifter om mathållningen som de som lämnades vid inspektionen. Därefter kom det till JO in ett flertal ytterligare klagomål på maten på häktet Berga. De tillkommande anmälningarna innefattade också att häktet inte hade beaktat allergier och att viss mat var möjlig.

Trots att jag för drygt två år sedan genomförde en övergripande granskning av mathållningen inom Kriminalvården (se mitt beslut den 10 november 2022, dnr 4307-2021 m.fl.) beslutade jag i februari 2025 mot denna bakgrund att utreda mathållningen på häktet Berga. Initiativet har handlagts inom ramen för det här särskilda ärendet.

Utredning

Kriminalvården uppmanades att yttra sig och lämna en övergripande redogörelse för kosthållningen på häktet Berga. Myndigheten skulle därtill besvara följande frågor.

- Hur uppfyller häktet Berga ansvaret för att ge intagna en varierad och näringsriktig kost och de krav i övrigt som kan ställas på mat som tillhandahålls frihetsberövade personer (jfr 1 kap. 12 § FARK Häkte, Kriminalvårdens handbok för kök och kost [2011:3], avsnitt 4.1 och 4.2, samt artikel 22 i de europeiska fängelsereglerna)?
- Enligt uppgift ökade beläggningen snabbt på häktet under 2024. Har detta påverkat förutsättningarna att tillhandahålla de intagna tillräcklig mat eller i övrigt sköta organisationen och tillagningen av de intagnas

mat på ett tillfredställande sätt? Om ja, beskriv vilka åtgärder häktet har vidtagit för att komma tillrätta med utmaningarna.

- Ett flertal intagna har påstått att de regelmässigt får för små mängder särskilt av mjölk, filmjölk, smör och liknande mejerivaror. Har eller har häktet haft svårigheter att ge de intagna tillräckligt av sådana produkter? Vad beror detta i så fall på?
- En intagen har rätt att få mat som är anpassad efter hans eller hennes medicinska behov. Hur tillgodoser häktet Berga detta, t.ex. för intagna som har allergier eller behov av laktosfria mejeriprodukter?

I sitt remissvar anförde Kriminalvården, genom chefen för sektionen för verksjuridik - verkställighet, straffrätt m.m., i huvudsak följande.

Utredning

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från Kriminalvårdens region Syd, som i sin tur har hämtat in uppgifter från häktet Berga.

Kosthållningen på häktet Berga

I verksamhetsområde Helsingborg finns en köksföreståndare som har huvudansvaret för den dagliga planeringen att tillgodose att de intagna på häktet Helsingborg och häktet Berga får en varierad och näringsriktig kost. Livsmedelsverkets kost- och näringsrekommendationer följs och matsedlarna planeras därefter. Det utförs även viktkontroller av varje portion för att säkerställa att rätt vikt har uppnåtts. Om maten inte portioneras ut, är det svårt att säkerställa att maten alltid fördelas rätt och det finns en risk att starka ledare tar mer än sin tilldelning. Häktet Berga arbetar aktivt med frågan hur det på bästa sätt ska tillses att alla intagna får sin del.

Förutsättningarna att tillhandahålla de intagna tillräcklig mat till följd av en snabbt ökad beläggning under 2024

Det stämmer att beläggningen på häktet Berga ökade under 2024, och häktet är nästan dubbelt så stort i dag. Den ansträngda beläggningssituationen har påverkat häktet på olika sätt och de intagna ger till följd av det uttryck för ett allmänt missnöje. Häktet Berga har dock haft en planerad budget för att möta de ökade kostnaderna som den ökade beläggningen medfört. Den ökade beläggningen har därmed inte påverkat förutsättningarna att tillhandahålla de intagna tillräcklig mat eller i övrigt sköta organisationen och tillagningen av de intagnas mat på ett tillfredsställande sätt.

Möjligheten att ge de intagna tillräckligt med mejeriprodukter

Påståendena om att intagna regelmässigt får för små mängder av särskilt mjölk, filmjölk, smör och liknande mejerivaror tillbakavisas. Häktet Berga följer Livsmedelsverkets rekommendationer avseende även den typen av livsmedel. De intagnas missnöje skulle kunna grunda sig på missförståndet att mjölk är en måltidsdryck. Så är inte fallet och tilldelningen är baserad på den förutsättningen.

Hur häktet Berga tillgodoser intagnas rätt att få mat som är anpassad efter deras behov

Häktet Berga skriver dagligen ut listor från Kriminalvårdens klientadministrativa system, av vilka de intagnas behov av särskild kost av såväl medicinska, såsom födoämnesallergier, som religiösa skäl framgår. För att säkerställa att behoven tillgodoses uppdateras dagligen en whiteboardtavla i köket, där alla medarbetare i köket kan se behoven som måste tillgodoses.

Rättslig reglering

Enligt 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611) ska varje intagen bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Av 1 kap. 12 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte framgår följande. Den intagne har rätt att få mat som är anpassad efter hans eller hennes medicinska behov. I den utsträckning det är möjligt ska hänsyn även tas till den intagnes religion. En intagen har dock alltid rätt att få vegetarisk mat. En intagen har rätt att få mat vid sedvanliga mattider. Den intagne ska dock ges möjlighet att inta sina måltider vid tider som är anpassade efter hans eller hennes medicinska behov eller religion. En intagen har rätt att under sin fritid själv bereda eller få varm dryck, om det inte kan äventyra ordningen eller säkerheten.

Enligt artikel 22.1-6 i de europeiska fängelsereglerna ska de intagna erbjudas en näringsriktig kost som är anpassad till deras ålder, hälsa, fysiska kondition, religion, kultur och arten av det arbete de utför. Kraven på en näringsriktig kost, inklusive dess lägsta energi- och proteininnehåll, ska regleras av nationell lagstiftning. Maten ska tillagas och serveras på ett hygieniskt sätt. Tre måltider ska tillhandahållas per dag med rimliga tidsintervall. Rent dricksvatten ska alltid finnas tillgängligt för de intagna. Läkare eller legitimerad sjuksköterska ska föreskriva en ändrad diet för en viss intagen om så erfordras av medicinska skäl.

Av avsnitt 4.2 och 4.6 i Kriminalvårdens handbok för kök och kost (2011:3) framgår bl.a. följande. Livsmedelsverkets rekommendationer ger näringsmässiga riktlinjer för en kost, som utgör underlag för en generellt god hälsa. Rekommendationerna gäller för friska människor med normal aktivitet. I rekommendationerna anges vad en person i genomsnitt behöver av energi och näringsämnen för tillväxt och livsfunktioner. En kost planerad enligt rekommendationerna ger förutsättningar för god hälsa och minskar risken för kostrelaterade sjukdomar. Kostens sammansättning varierar från måltid till måltid och från dag till dag, men sammantaget under en längre period (minst en vecka) täcker rekommendationerna det totala näringsbehovet. Utöver Livsmedelsverkets rekommendationer ska måltiderna som serveras så långt det är möjligt komponeras så att intagna med diabetes och/eller laktosintolerans utan större förändringar i sin dagliga kosthållning kan äta de huvudalternativ som tillhandahålls. Intagna med födoämnesallergi eller som av medicinska skäl har behov av särskild kost ska erbjudas det.

Specialkosten ska vara likvärdig det normalkostalternativ som serveras. Med detta avses att så små justeringar som möjligt ska göras vid beredning av specialkost i förhållande till normalkosten.

Kriminalvårdens bedömning

Häktet Berga följer Livsmedelsverkets kost- och näringsrekommendationer och måste därmed också anses uppfylla kraven som kan ställas på mat som tillhandahålls frihetsberövade personer. Häktet tillgodoser även de intagnas rätt att få mat som är anpassad efter deras behov. Som framgår av utredningen har häktets förutsättningar att tillhandahålla de intagna tillräcklig mat, och i övrigt sköta den organisationen, inte påverkats av den ökade beläggningen. Mot denna bakgrund bedömer Kriminalvården att häktet Berga gör vad som ankommer på häktet utifrån gällande reglering för kosthållning.

Bedömning

Kriminalvården har i remissvaret redogjort för relevant rättslig reglering. Jag hänvisar därför dit.

Vid mina tidigare granskningar av mathållningen inom Kriminalvården har jag betonat att det är Kriminalvårdens ansvar att tillgodose de intagnas behov av en varierad och näringsriktig kost. Myndigheten utgår från Livsmedelsverkets kost- och näringsrekommendationer och det är en självklarhet att Kriminalvården även måste säkerställa att intagna får tillräckligt med mat. De intagna har därtill rätt att få mat som är anpassad efter deras medicinska behov. Jag har tidigare uttalat att myndigheten måste ha väl fungerande rutiner som så långt som möjligt säkerställer att de intagna som behöver få sin mat anpassad utifrån medicinska behov tillhandahålls sådan mat som är lämplig (se mitt beslut den 10 november 2022, dnr 4307-2021 m.fl.).

Efter att detta ärende inleddes har JO mottagit ytterligare klagomål avseende mathållningen på häktet Berga. Klagomålen har fortsatt gällt att de intagna får för lite mat och att kvaliteten på maten är undermålig. De ärendena har skrivits av mot bakgrund av att mathållningen på häktet granskas inom ramen för detta initiativ (se t.ex. mitt avskrivningsbeslut den 24 september 2025, dnr 9604-2025 m.fl. och stf JO Karin Almgrens avskrivningsbeslut den 4 juli 2025, dnr 6616-2025 m.fl.). Jag finner det anmärkningsvärt att så många intagna under en längre tid har fört fram klagomål om mathållningen på häktet Berga. Det är klart bekymmersamt att flera intagna upplever att maten som tillhandahålls inte är tillräckligt näringsrik och att de inte får äta sig mätta. Intagna har som utgångspunkt inte möjlighet att bestämma vilken mat som tillagas och serveras, när den serveras eller på något annat sätt påverka mathållningen i någon större utsträckning. Inte minst mot den bakgrunden är det viktigt att den som påtalar brister som rör kosten eller ordningen runt den tas på allvar och att synpunkterna inte nonchaleras.

Kriminalvården har i remissvaret uppgett att häktet Berga följer Livsmedelsverkets kost- och näringsrekommendationer och att den ökade beläggningen av häktet Berga inte har påverkat möjligheten att tillhandahålla de intagna tillräckligt med mat. Av utredningen framkommer att det utförs viktkontroller av varje portion. Jag förutsätter att häktet även ser till att fördelningen av maten mellan de intagna blir korrekt och följer upp att intagna i praktiken tilldelas tillräckligt med mat. Det finns därtill behov av att häktet lämnar tydlig information om tilldelningen av mejeriprodukter till de intagna för att undvika eventuella missförstånd.

Utredningen ger inte stöd för att häktet Berga generellt har serverat för lite mat, brustit i tilldelningen av mat till de intagna eller inte serverat kost anpassad efter intagnas medicinska behov. Det som har framkommit inom ramen för detta ärende om mathållningen på häktet ger därför inte anledning till kritik. Jag förutsätter emellertid att Kriminalvården tar frågorna på allvar och löpande gör uppföljningar av mathållningen på verksamhetsställena.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Katarina Pålsson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Alice Haglöf har föredragit ärendet och byråchefen Jessica Sjöstrand har deltagit i beredningen.